

Алі-Баба

Київський муніципальний академічний театр ляльок на лівому березі Дніпра. Вистава «Алі-Баба»

Ганна Веселовська:

П'єса Веніаміна Смехова, написана у 1970-ті роки, з точки зору політики інтернаціоналізму з'явилася на теренах колишнього СРСР дуже і дуже вчасно. У ті часи Радянський Союз укріплював дружбу одразу з кількома арабськими країнами і східна тематика, крім екзотики, у репертуарі театру виконувала ще й політико-просвітницьку функцію. У такому контексті популярність Алі-Баби стала безпрецедентною: вийшла низка вистав для дітей на основі недитячих казок Шехеразоди і телефільм.

У сучасній Україні, враховуючи динамічні процеси глобалізації, теж є стає зацікавлення східною тематикою. Приміром, на перегляді вистави «Алі-Баба» у залі київського театру були присутні кілька жінок у хіджабах з маленькими дітьми. Незаперечно й те, що кількість таких глядачів із роками зростатиме. Отже, можливо постановники розраховували, що «Алі-Баба», крім звичного глядача, привабить і такий особливий контингент.

Вистава поставлена досвідченим режисером Михайлом Урицьким, який у співпраці з художником Миколою Даньком і композитором Володимиром Бистряковим зробили щось на кшталт мюзиклу в театрі ляльок. На наше переконання, жодної інноваційності ця постановочна група собі за мету не ставила, а намагалася здивувати глядача візуально-акустичним прийомом, що відповідали б поширеним уявленням про культуру Сходу. Як свідчать автори вистави, вони надихалися перською мініатюрою XVI–XVII століть, відповідно до чого обиралися гама кольорів: брунатно-синій, фіолетовий, зеленкуватий. Але якщо візуальна картинка дійсно відсилає до орієнтальних мотивів, то музичний ряд – це повторення вживаних мотивів радянської естради, що не мають нічого спільного ні з давньою, ні з сучасною східною культурою.

Як уже зазначалося, «Алі-Баба» – це фактично мюзикл, прийоми якого – надто складні для повноцінної реалізації у театрі ляльок. Принциповим моментом, що не дав можливості здійснитися цій виставі саме як театральному комплексу, є розбіжність між відстороненим поглядом на події режисера та художника й емоційно-естрадным – у композитора. Адже у спектаклі діють переважно пласкі ляльки (жінки братів Зейнаб і Фатіма – пласкі зростові ляльки), багато прийомів театру тіней, є «колективні ляльки» (народ, зграя розбійників) і пласкі глеки, таці з фруктами, чаші тощо. Тож світ, який створюють ляльки та предмети, – картинний, оповідний. Постановники явно уникали в такий спосіб антропологічності, що очевидно також завдяки мізансценуванню – руху ляльок, їхньому зникненню, подібному до розчинення. Натомість варіант музики Володимира Бистрякова потребує звучання саме живого голосу, що, на наш погляд, стилістично невірно, оскільки східна музична культура передовсім інструментальна.

Виконавський рівень цієї вистави є доволі високим, що і дозволяє її оцінювати загалом позитивно. Технічно – це доволі складна вистава для акторів. Шість виконавців постійно рухаються, танцюють, водять ляльок, при цьому вправно координують дії, відчувають плече партнера тощо. Кількість поставлених акторам завдань є величезною і, як на мене, цілком логічним є запитання: «Невже це тільки для того, аби було просто красиво?»

Крім вищезазначеного, істотним недоліком вистави є відсутність дидактичного моменту. Гонитва за оригінальною формою, яка, ніде правди діти, беззаперечно дивує і зацікавлює малюків, призвела до втрати смислів, мудрих думок, що транслюються східною казкою. Наразі всі персонажі виглядають якимись приблизними: ані Алі-Баба не тягне на справжнього героя, ані його брати – на справжніх злодіїв. Якщо поцікавитися у дітей після вистави «про що ця казка?», вони навряд чи зможуть відповісти щось конкретне.

Професійність режисерського підходу, винахідливість сценографії і різноманітність ляльок, а також високий фаховий рівень акторського виконання, попри всі зауваження, дають мені підстави рекомендувати цю виставу до включення у шорт-лист фестивалю-премії «ГРА».

Сергій Васильєв:

Банальне мотивування цієї постановки – поповнення репертуару театру версією відомої арабської казки, на яку приводитимуть дітей батьки, котрі дивилися (або колись слухали на платівці фірми «Мелодія») її в своєму дитинстві. Принагідно режисер і художник розв'язують також якісь особисті творчі завдання, обираючи для постановки силуетні ляльки й тантамарески, які досить рідко використовуються в сучасному українському театрі ляльок.

Власне, в обраному типі ляльок й полягає відносна оригінальність вистави. Причому, здається, пріоритет постановники віддають власним творчим і ремісничим інтересам. Режисер Михайло Урицький, очевидно, зазіхає на драматичну сцену, тож реалізує свої амбіції у видовищі, де танці з піснями, пластичні етюди та «східні» статуйні композиції, що мають нагадувати старовинні перські мініатюри, набагато переважають не лише епізоди з ляльками, а й суто сюжетні лінії. Художник Микола Данько, створивши чудову колористичну гаму, ефектно грає з масштабами, варіюючи пласкі невеликі й ростові ляльки, а також фактично позбавляючи об'єму і переводячи у площину декорацію, що, зокрема, дозволяє внести у технологічний діапазон ще й елементи тіньового театру.

Нарешті, свій «кусень м'яса», і чималий, отримує композитор, віднедавна завідувач музичної частини Київського театру ляльок на лівому березі Дніпра Володимир Бистряков, який фактично творить власний мюзикл, проігнорувавши зонги Сергія Нікітіна та Віктора Берковського, що звучали в оригінальній версії інсценізації Веніаміна Смехова. Його лібрето, звісно, у перекладі українською мовою, ледь підрихтоване, з усіма шаблонними уявленнями цього автора про Близький Схід.

Приблизності такого вигаданого, штампованого Близького Сходу, до речі, починають драгувати чи не з перших хвилин вистави, де бадьорі актори співають, що «Персія – персики, зелений чай», явно плутаючи меридіани: адже в Ірані п'ють кисломолочні напої і фруктові чаї, зелений – привілей Середньої Азії і Китаю. Це, звісно, дрібниця, але симптоматична. «Алі-Баба» Михайла Урицького/Миколи Данька – це не «паломництво в країну Сходу» (скористаюсь назвою роману Германа Гессе) і навіть не занурення в «морфологію чарівної казки», як, можливо, сказав би Володимир Пропп. Ні, це якісний, але цілком рутинний, конвеєрний продукт, що їх безперечно тиражує український театр ляльок.

Звичайно «східна абстрактність» позначається й на виконавцях. Вони працюють із щирою віддачею, надзвичайно емоційні та рухливі. І ніби вдячні, що можна розгорнути на всю повноту свої притлумлені пластичні й співочі таланти. Лялька у цій ситуації, природно, залишається пасербицею. Її, власне, й оживити майже неможливо, тож краще використовувати як костюм або хіджаб.

Мабуть, до найкращих вистав України «Алі-Бабу» Київського театру ляльок на лівому березі Дніпра не варто було б зараховувати, та через дефіцит конкурентів у конкурсі – доведеться.

Анна Липківська:

Класичні казки – зокрема, про Алі-Бабу та сорок розбійників – ми сприймаємо, так би мовити, на автопілоті, апріорі, не вдумуючись. Але якщо поглянути на цю історію крізь призму так само класичного постулату «Сказка ложь...» (і далі за текстом), то виявиться, що базові меседжі там доволі сумнівні. У даному разі розбійники вкрали коштовності в людей (нехай і в небідних), Алі-Баба та його брат Касим, у свою чергу, вкрали у розбійників. Алі-Баба – позитивний персонаж, бо роздав усе городянам (і вони це, треба думати, проїли швидко), Касим – негативний, бо все забрав собі. Про те, що красти погано В ПРИНЦИПІ, там не йдеться. Алі-Баба не заробив, а вкрав – але це добре, бо роздав. «Восток», звісно, «дело тонкое», але не певна, що такі речі треба вкладати в голову дітям.

Тим більше, що виставу базовано на п'єсі Веніаміна Смахова 1970-х років, яка була, по суті, «приколом» для веселої творчої компанії і первісно призначалася для дорослих («Это был итог моих разгильдяйских капустников и пародия на скучнейшую “Шехеразаду”», – казав автор). Пісні з цієї казки (музика Сергія Нікітіна та Віктора Берковського) набули популярності також і серед дітей (завдяки виходу платівки та, згодом, телефільму, який у 1983-му відзняли просто для того, аби закрити «дірку» в плані «Ленфільму»). Але нині, через 35 років, аудиторія вікової категорії 4+ (так зазначено на афіші) тим більше навряд чи адекватно сприйме цей матеріал і зможе зробити з нього позитивні висновки.

Тож, на мою думку, щодо цієї вистави має йтися навіть не про те, ЯК це зроблено. Питання стоїть інакше: НАВІЩО і з якою метою?

Доволі якісний переклад діалогів і пісень на українську здійснив Володимир Підцерковний. «Класичну» музику Нікітіна-Берковського було замінено на варіант Володимира Бистрякова. Чи це цілкомито нова музика, чи та, яка звучала у виставі Театру Естради 1987-го року? Це можна з'ясувати лише після історичного дослідження. Але так чи інакше, музика за стилістикою та інтонаційним ладом «відсилає» до тих самих 1970–1980-х років.

Тут виникає ще одна проблема – суто жанрова: музично-драматургічна основа «тягне» на мюзикл. Мюзикл у ляльковому театрі (тим більше, у виставі для дітей) – це додаткові складнощі: як «проартикулювати» події, «розчинені» у тексті пісень, аби не втратити сюжет?

Режисер Михайло Урицький – за всієї незаперечної фахової вправності, не раз доведеної в інших постановках, – не зміг уповні розв'язати цю проблему: фабула «тоне» у входах-виходах-співах (до того ж, звучить «плюсова» фонограма, а звукова апаратура й акустика в театрі дають, м'яко кажучи, неідеальне звучання), а насамкінець події взагалі обриваються на півслові (що сталося з розбійником, який обманом пробрався у дім Алі-Баби? Чим узагалі все скінчилося? Неясно, всі просто виходять і співають фінальну пісню), і жодного висновку зі сцени не лунає.

Михайло Урицький багато років плідно працює з Миколою Даньком. Для «Алі-Баби» вони обрали кольорову гаму, що відсилає до східної місячної ночі: білий колір стін та арки, синій, фіолетовий, трохи зеленого й червоного – у костюмах. Автори вистави, за їхніми свідченнями, надихалися перською мініатюрою XVI–XVII століть, тож і декорації, і ляльки – плоскі, рухаються тільки у «2D-проекції». При цьому Алі-Баба, Касим, Хасан є заввишки максимум півметра і зображені в сидячому положенні, наче біля дастархана; «колективні ляльки» (народ, зграя розбійників) – так само, але вкупі, натовпом. Натомість дружини братів Зейнаб і Фатіма – так само плоскі, але зростові ляльки, вищі за акторок. Тож маленькі чоловіки сидять-п'ють-їдять (а коли рухаються, то стають ще меншими, бо їхні мандрівки до таємничої печери візуально вирішені як театр тіней з мікрофігурками), а жінки рухаються, у порівнянні ж із чоловіками вони взагалі велетенські. Тут мимоволі виникає гендерний аспект, який теж лежить далеко за межами вікової категорії «4+».

Технічно вистава доволі складна: шість виконавців безупинно танцюють, рухаються, змінюють антураж сцен + водять ляльок. Особливих зауважень до акторів немає, – швидше, знову-таки запитання до режисера й художника: є кілька епізодів, коли актори буквально кидають своїх ляльок (приміром, сцена, коли Хасан намагається залишити дім Алі-Баби, а той з дружиною прагнуть йому перешкодити) і переходять повністю у живий план. Але чим це мотивовано? Схоже, лише тим, що ляльки самі по собі плоскі й рухливість їхня обмежена – тобто суто формальними, а не змістовими причинами.

З одного боку, «розмитість» фабули у виставі не дає можливості донести до маленьких глядачів чіткі моральні меседжі, що, в принципі, є обов'язковим у виставах для дітей. З іншого ж, певне, навіть добре, що до останніх не доходить проста й очевидна думка: красти можна, головне лише не попастися й вчасно поділитися.

У візуальному відношенні вистава фантазійна, оригінальна, її не сплутаєш з жодною іншою. Натомість музика звучить архаїчно, а загальний посил постановки взагалі не прочитується. Може, й на краще.

Людмила Олтаржевська:

Дитячий мюзикл «Алі-Баба» режисер Михайло Урицький поставив у співавторстві з художником Миколою Даньком. На рахунок цього творчого тандему вже чимало успішних спектаклів, які перемагали на престижних міжнародних фестивалях. За словами Михайла Урицького, йому імпонує робота з цим художником, який завжди придумує таке рішення, у якому можна реалізувати власні творчі задуми.

Вистава «Алі-Баба» продовжила програму «Казки народів світу», започатковану в цьому театрі кілька років тому. Повчальні історії про родинні та загальнолюдські цінності, до яких належить і «Алі-Баба», завжди були й залишатимуться актуальними, і особливо – для аудиторії саме цього театру.

Східні казки – видовищні, яскраві, мелодійні. Дотримуючись оригінального сюжету, режисер, утім, дозволив собі внести невеличкі смислові корективи. На противагу традиційним уявленням про місце жінки на Сході, тут командують парадом саме дружини братів Алі-Баби та Касима. Ляльки-жінки тут більші за розміром, вони рухливі, з виразними обличчями, ляльки-чоловіки помітно менші, стриманіші у рухах, часом просто вайлуваті.

Естетика культури сходу чітко проглядається як у візуальному оформленні вистави, так і в її музичному (композитор Володимир Бистряков) та пластичному (хореограф Світлана Карлицька) наповненні. Тут багато вокальних номерів, серед яких, до слова, є і справжні шлягери. Загалом цілісна, гармонійна, логічно «зверстана» вистава. Хоч і не без традиційних для нинішнього театру «затягнутостей».

Найголовніше завдання актора-лялькаря – бути посередником між лялькою і глядачем, діяти на сцені через ляльку – у цій виставі його учасники не лише виконали, але й перевиконали, дублюючи своїх персонажів за допомогою костюмів, гриму, пластики, – особливо у виконанні Марії Сенько та Вікторії Завгородньої (дружин братів).

Отже, вистава цікава, до якої, утім, є суттєве зауваження. Обмеження за віком 4+ явно не відповідає побачаному. Досить розлогий сюжет казки, який у спектаклі відтворений детально, без особливих купюр, відверто втомлював наймолодших. Тому рекомендувати її потрібно старшим дітям.

На мою думку, серед інших вистав-фіналістів «Алі-Баба» ризикує загубитися.

Алла Підлужна:

У виставі вдало поєднано різні техніки лялькового мистецтва з живим планом. Жанр мюзиклу задає яскраву форму з вокальним виконанням і пластичним вирішенням у стилі східної культури. Вигадливо й фантазійно побудовано сценічний простір. Пересувні фрагменти декорацій, на яких зображено світ Персії з характерними силуетами мінаретів, зміною конфігурацій створюють динамізм дії, легко позначають наступне місце оповіді. Зі смаком використовується стилізація декорації.

Невипадково загальним кольором вистави, костюмів, освітлення обрано синій – цей дивовижний колір сапфірових коштовностей належить східному світові, й така асоціація якнайкраще налаштовує на східну казку, потрібну атмосферу, пробуджує фантазію. Цікаво вигадано художником-постановником співвідношення висоти декорацій із зростом акторів. Такий візуальний ефект контрасту чудово працює: створюється відчуття, що артисти, наче могутні Гулівери, вправляються у маленькому місті, оживляють його мешканців і виглядають всемогутніми магами.

Традиційну лялькову ширму стилізовано під стіл-подіум, на якому відбувається основна дія і з'являються персонажі – плоскі ляльки на шарнірах, усілякий реквізит. Режисер вдало поєднує і використовує рухливі колоритні великі ростові ляльки, що вигадливо й дотепно управляються акторами, задіює елементи тіньового театру, з допомогою якого якнайкраще можна вирішити показ мандрівки Алі-Баби, сцен печери зі скарбами. Для візуального ефекту дива, що являється після чарівного «сім-сім, відкрися!», використовуються світлові й звукові ефекти.

Режисерові вдається створити загадковий світ казки, представити яскраві характери персонажів, домогтися цілісності вистави за рахунок гармонійного поєднання музично-вокальної складової, пластичної конфігурації мізансцен, взаємодії актора і ляльки. Довершена сценографія об'єднує усі складові в єдине ціле, завдяки чому створюється органічне й завершене сценічне дійство. У сценографії відчувається присмак іронії – зображення 40 розбійників, їхнього одноокого отамана на грайливому коні, сцени чагування, поїздка Алі-Баби на віслучку. Завдяки цьому створюється атмосфера легкості, святковості, чарівної можливості дива.

Слід сказати про злагоджений акторський ансамбль. Актори на високому вокальному рівні тримають жанр мюзиклу, виразно й органічно працюють пластично, в душі своїх персонажів рухаються, розмовляють, взаємодіють, віртуозно вправляються із ляльками. Вистава емоційна, яскрава, створює позитивний настрій, ще й здатна проголосити ненав'язливу і тонку мораль про те, на що здатні дружба і любов.

